Dušan Ristić

MAGLOVITA SEĆANJA

Urednik
Zoran Kolundžija

Crtež na koricana
M. Mutavčić, 2012.

Copyright © Dušan Ristić, 2026.

Dušan Ristić

MAGLOVITA SEĆANJA

Novi Sad
2026.

Unucima mojih unuka

SADRŽAJ

PREDGOVOR 9
UVOD 13
SEĆANJE NA ODRASTANJE I UČENJE 17
PISMO MOG IMAGINRNOG PRAUNUKA
IZ BUDUĆNOSTI 26
MOJI UNIVERZITETI 33
ZRENJANIN 33
VRANJE 36
BAČKA PALANKA, MESTO ŽIVOTA RODITELJA 43
NOVI SAD – PRVI PUT 46
VOJSKA, TITOGRAD I RIJEKA 55
VITEZ 58
JUGOALAT, AH JUGOALAT 60
Inovatorski rad u Jugoalatu 65
Jugoalat „učenje” 71
GRAFIKA, LIMPRODUKT, NOVOPAK 74
CEKOS 83
RAD NA UNIVERZITETIMA 87
TEHNIČKI FAKULTET „MIHAJLO PUPIN”
ZRENJANIN 88
SAVEZNI CENTAR ZA OBUKU RUKOVODNOG
KADRA U POLJOPRIVREDI – NOVI SAD, SACEN 89
CENTAR ZA KONSALTING, OBRAZOVANJE I
MENADŽMENT – NOVI SAD, CEKOM 105

FAKULTET BK ZA PREDUZETNI MENADŽMENT . . . 107
FAKULTET ZA MENADŽMENT – F@M 111
VIŠA ŠKOLA – MPK 128

USPEH 133
Jedan od „oproštajnih" govora zaposlenima (kao dekan) . 136
Poslanica prijateljima (F@M-a) 138

„AUTOBIOGRAFIJA O NEUSPESIMA" 141

OPTIMIZAM. 143

BRAK – PORODICA 146

UNUCI I PRAUNUCI 163

„Stareći vazda, mnogo toga naučim."

Solon (640–558. p E.), atinski zakonodavac i pesnik, jedan od sedmorice mudraca

PREDGOVOR

Eto, postao sam penzioner, postao sam profesor emeritus. Imam troje praunučića. Od petoro unučadi četivoro su diplomirali, neki su i master završili, a peto je student. Izgledalo je da ću se rešiti operativnih poslova, da ću imati vremena da se posvetim nečemu… čitam i pišem… čeprkam pomalo oko Ribnjaka, a vreme brzo prolazi.

Još uvek mi je vreme iseckano, kao i svih ovih godina. Pomislio sam da se vratim, posle dužeg vremena u rezbarenje, da završim konačno one šahovske figure. Ne daje mi se, još uvek ali mi se čini da će ovog leta samo još to ostati.

Dođe mi ideja da konačno, zapravo zaronim u pisanje: „biografije o mojim rezultatima". Nešto me vuče ka tome. Možda zbog ovih mojih godina., a onda mi slučajno ispadne odnekud ljubičasta fascikla u koju sam odlagao zanimljive tekstove. Baš sam mislio da ova knjiga bude malo i paradoksalna, možda pomalo i šaljiva.

Ne, neću da pišem autobiografiju. Prvo mislim da bi to bilo suviše pretenciozno i nadmeno. Kako sam imao, nekih funkcija, dela i stvari ostavljenih za sobom, već sada, mislim da imam još ponešto da uradim – naravno ako me zdravlje posluži, ta biografija ne bi bila kompletna, ni u čemu.

Čitao sam nekoliko autobiografija, od kojih je najznačajnija ona Lija Ajakoke, čuvenog predsednika Forda, ali, to je ustvari knjiga o liderstvu. Jako poučna, interesantna i uverljiva. Mislim da moj život u ovoj zemlji ne može da bude ni poučan, ni živopisan, ni interesantan. Ipak bih voleo da nađem vremena već sada da napišem jednu „brošuru" u kojoj bi bile samo neke dogodovštine iz mog života i rada.

Bilo je to negde pre više godina dok sam se još nadao (potajno) da će nešto ipak biti od onih tzv. „političkih promena iz 2000-te godine" i da ću ipak uspeti da napravim Univerzitet, ali nažalost ništa od toga. Nastali su probblemi sa akreditacijama.

Da, ovo neće biti knjiga o mojim „političkim" stavovima. Politika ipak neće biti u fokusu.

Otkud ideja za naslov ove knjižice?

Pa, dugo već razmišljam o tome kako je književnik Borislav Mihiz veoma lukavo napisao knjigu koju je nazvao „Autobiografija o drugima". Čim je autobiografija podrazumeva da se to odnosi na pisca. Znači, radi se o mom mišljenju o nekim događajima, a manje o ljudima.

Zatim, dovoljno sam mator da mogu da pišem u prvom licu jednine.

Znači, ovo je tekst ne o meni nego o nekim događajima vezanim za mene i moje ambicije. Naslov kao nešto je „Au-

tobiografija o neuspesima" je otpao, jer dela iza mene koja ostaju, sama o tome govore.

Novi Sad, 26. 12. 2025. godine

Prof. dr Dušan Ristić, emeritus

UVOD

Abraham Maslov (A. M.) je moj naučni idol.

„…Ponekad imam osećaj da je moje pisanje jedan vid komunikacije sa mojim čukun unučićima."
A. Maslov

Maslov nam je svima ostavio u amanet svoj pionirski rad na polju humanističke psihologije. Njegova hijerarhija ljudskih potreba je epohalno otkriće, koje još uvek zaokuplja pažnju psihologa, a koristi se i u upravljanju i rukovođenju.

Fiziološke potrebe: potreba za hranom, vodom, vazduhom, snom i produženjem vrste;

Sigurnosne potrebe: zaštita od nevremena (sklonište), od divljih životinja, od neprijatelja, formiranje porodice, očuvanje zdravlja i stalan posao;

Potreba za pripadnošću: Ove potrebe neki autori nazivaju sociološkim potrebama; prijateljstvo, porodica, formiranje država, vojske;

Potrebe za uvažavanjem: Nazivi potreba su uzeti iz knjige A. H. Maslova štampane još 1974. godine, pa zvuče arhaično. Kasnije je u literaturi o menadžmentu

prihvaćeno da su to potrebe za cenjenjem i samocenjenjem, što očigledno pripada dominantno industrijskom društvu, naročito preduzetnicima. To su još i potrebe za samopoštovanjem, uspehom, poštovanjem drugih i priznanja vojih uspeha;

Potreba za samoostvarenjem: Kasnije je ovaj naziv promenjen u Samoaktualizaciju. Tu spadaju sve prethodne potrebe, naravno zadovoljene, plus nove. Te nove su: moralnost, kreativnost, spontanost, prihvatanje činjenica, obrazovanje, umetnost, kreativnost, inovativnost i dodao bih još i preduzetništvo (sposobnost ostvarenja zamisli).

Maslovljevu hijerarhiju i nastajanje pojedinih društava ili društvenih formacija sam koristio u nekoliko radova prezentovanih na naučnim skupovima u inostranstvu. Sećam se da je moj prvi rad o nastanku društava na bazi ljudskih potreba bio prezentovan u Budimpešti, na skupu od 500 prisutnih, a u Sekciji od 50 prisutnih naučnika iz čitavog sveta. To je bio skup udruženja WFSF (World Future Studies Federation). Kada sam završio prezentaciju rada, jedan od učesnika skupa, koji se prvi javio za diskusiju (bio je Izraelac, direktor nekog instituta u Holandiji, samo je uzviknuo: „Pa to je tehnološki determinizam!", na šta sam ja rekao: „Zašto da ne". Evo, danas vidimo da tehnologije razvijaju ljudsko društvo. Stiv Džobs je govorio svojim kritičarima, kada se zalagao za neke inovacije, da ako to još ne postoji na tržištu, nema tražnje: „Mi stvaramo tražnju".

Još 1980-tih sam pisao radove o novom društvu koje će doći posle Industrijskog doba. Zadnjih godina se to zove „Doba znanja". Ja sam ga zvao „Naučno doba, svejedno je.

Odnedavno sam napravio nekoliko radova o Dobu lepog.

Nažalost, neću znati kako će se ono zvati.

Kako ustanem svako jutro i kako se mahinalno pogledam u ogledalo, sve više sebi ličim na one rimske senatore koji su vladali Rimom. Bela kosa, šiške, nema razdeljka, lice izborano, podočnjaci. Halo bre, vreme je da nešto ovekovečiš, reče meni slika sa ogledala. Ipak se stidim. Treba mi pomoć. Verujem da će meni „moja verna ljubav", supruga i životna drugarica pomoći da uobličim ovu priču.

I, konačno, shvatam koja je to sila koja tera nekoga da piše autobiografiju ili hroniku porodice. Dok sam čitao neke od njih, nisam o tome razmišljao. Doduše, biografije Li Ajakoke ili Akio Morita su za mene dve najbolje knjige koje sam čitao. Ubrajam ih i u beletristiku i u stručnu literaturu. Za mene su to zbirke malih studija slučaja, dogodovština koje sam često prepričavao studentima. Li Ajakoka, predsednik Forda i Akio Morita, osnivač Japanskog Sonija, revolucionar svoga doba.

Da li sam inspirisan izazovom da napišem zanimljivo štivo za mnoge ili „uzbudljivu" knjižicu za porodicu i „unuke mojih unuka" ostavljam da se sudi na kraju ili da sudi vreme. Odzvanja mi umom: „Ma koga će to jednog dana interesovati?" To me je teralo da se trudim.

SEĆANJE NA ODRASTANJE I UČENJE

Rođen sam 1942. godine, to je ona godina koja je u bivšoj Jugoslaviji bila najhladnija zima u XX veku. Banatski Dvor, pored Zrenjanina, Banat, Srbija, Jugoslavija.

Imao sam običaj da zbunjujem ljude govoreći da sam rođen na „dvoru". To je malo selo u opštini Žitište, 20-tak kilometara od Zrenjanina, prema rumunskoj granici. Otac mi je radio u duvanskom monopolu i često je dobijao premeštaj. Preko Srpske Crnje ubrzo je bio premešten u Zrenjanin, kasnije su to bili Vranje, Niš i Bačka Palanka. Ja sam posle otišao u Novi Sad u srednju školu, i na fakultet. Posle fakulteta sam otišao u BiH u Vitez da odradim stipendiju, odakle sam se vratio u Novi Sad gde živim i sada. Jedno vreme sam želeo da živimo u Sremskim Karlovcima.

Za Novi Sad se dugo pričalo da je nekakav najlepši grad. Verovatno po istom modelu što su svi meštani za svoje mesto pričali da je najlepše. Sada su ga urbanisti uništili. Karlovci su obična selendra, bez obzira na svetlu tradiciju i epiteta centra srpske duhovnosti.

Poznato je da su Sremski Karlovci mesto u kojem su se mnoge stvari po prvi put dešavale u istoriji Srba. Tako je tamo osnovana jedna od prvih škola, prva gimnazija, prva Bogoslovija, prva škola crtanja, odigrana prva pozorišna

predstava. Verovatno još po nešto. Zato je tamo bio naš posao u „reprezentativnoj" zgradi sa prvim liftom u Sremskim Karlovcima. Naš posao je bio prvi privatni fakultet za menadžment u Vojvodini, osnovan „posle političkih promena" 2000-te, F@M. Zgradu od 3000 m^2 smo izgradili bez kredita, od ličnih sredstava porodice Ristić.

Sećanja iz mog detinjstva su da mi je otac bio agresivan, uvek ljut i često nas je tukao. Sa majkom, kojoj su za vreme drugog svetskog rata izginuli i otac i stariji brat, mlađi brat gimnazijalac nestao u onoj čuvenoj eksploziji u Smederevu, bio sam posebno vezan. Sve se to dešavalo kad sam ja već bio rođen, tako da je mati stalno plakala. To se prenelo i na mene. Zato sam valjda bio melanholičan.

U Zrenjaninu smo nas petoro živeli u stanu koji je imao jednu sobu i predsoblje. Mati je bila, kao što rekoh, nervozna. Kuvala je, šila, a nas troje nestašne dece od kojih je Raša baš bio mali, zadavali smo joj žive muke. Držala je prut na kredencu i pravila je red, a što je najgore, tati nas prijavljivala kad se umoran vraćao sa posla. Tata onako nervozan i gladan, slao je Ljilju i mene da mu donesemo prut. Ja sam izabrao običan štap, a Ljilja je donela tanku trsku. Naravno, ja sam dobio „batine" njenom trskom, a Ljilja mojim štapom. Ne verujem da sam prvobitno zato odabrao štap, ali sam se valjda potajno nadao takvom ishodu.

Radostan trenutak u mom životu je bio kada sam pošao u I razred osnovne škole. Išao sam sam. Niko me nije vodio od starijih, kao moje drugove i drugarice. Mislim da sam bio ponosan na to.

Radosni događaji su takođe bili u II razredu osnovne škole, kad je moja sestra Ljilja, dve godine starija od mene,

išla na kampovanje u Ljig, pa je mama uspela da ubaci i mene. Bilo je divno.

Sećam se dva događaja. Prvi je da nas učiteljica budi ujutro i kaže za mene: „Sinoć sam ovo dete ostavila tako da spava, pokrila ga i jutros sam ga našla u istom položaju. Nije se mrdnuo uopšte". Tako spavam i danas. Kako legnem, tako ustanem.

Drugi događaj je vezan za isto letovanje u tom kampu. Svako jutro se proglašavalo najbolje dete, koje podiže zastavu na jarbol kampa i najgore (najneposlušnije ili nesto slično) koje stoji uz stub srama. Jedno jutro ja podižem zastavu, a Ljilja stoji uz taj stub srama.

Sestra i ja smo se u detinjstvu valjda svađali i otimali o ljubav Raše, koji je od nje bio mlađi 7 godina a od mene 5.

Svađe sa njom su prestale kada sam ja otišao na studije u Novi Sad, a ona na arhitekturu u Beograd. Posećivali smo se. Sećam se da je dolazila u moje društvo sa studentskog univerzitetskog hora: „Sonja Marinković". Da, pevao sam u tom horu. Sastajali smo se da se vidimo, slušamo muziku i da se ispričamo.

Da se vratim na priču o svom poreklu. Otac je rođen u Mokrinu u čuvenom „garavom sokaku" koji je opevao pesnik Mika Antić. Već sa dva meseca, kao bebu su ga odneli na Kosovo, jer je njegov otac dobio zemlju 1913. godine, kada je Srbija proterala Turke sa Kosova, posle Balkanskih ratova. Otac je imao petoro braće i sestara. Za vreme Prvog svetskog rata ih je Austrougarska vojska vratila u Banat. Interesantna je epizoda na Niškoj stanici. Teretni voz u kojem je bila i porodica mog dede Aleksandra Ristića je stajala danima na železničkoj stanici u Nišu. U jednom momentu najstariji očev brat Boško, koji je već ratovao u

Austrougarskoj vojsci, ode do stražara i pita ga na čistom nemačkom: „Kuda ide ovaj voz", ovaj mu kaže: „U Bugarsku". Onda tu nastade panika i kuknjava jer su putovale i baba i očeva mati. Nekako očev brat uspe da ubedi komandu na stanici da vagon sa njima prebace u kompoziciju koja je posle otišla za Beograd, pa za Banat. Koliki bi to neuspeh a možda i uspeh bio za mog oca da je bio Bugarin. Uostalom, rođen u Banatu, odrastao na Kosovu, nije postao ni Mađar ni Albanac!

Posle Prvog svetskog rata se očeva porodica vratila na Kosovo na „svoju" zemlju. Pred 1999-tu godinu je ta porodica narasla na možda i sto rođaka, jer su stric Boško i tetka Zorka imali po 7-8 dece koja već imaju i unuke i praunuke. Nažalost svi su se 1999. godine razišli po Srbiji. Vrlo, vrlo retki su ostali na Kosovu.

Ne znam da li priče o precima daju neku sliku o sudbini čoveka. Ako je tačna definicija o kolektivnom nesvesnom (K. G. Jung) i priča o porodičnom nesvesnom moram da ispričam dve priče iz perioda pre mene.

Otac mog dede, deda Živa je jednog dana, tako (ja nikada nisam čuo pravi razlog), uzeo starijeg sina na ramena i ćerku za ruku i otišao od kuće. Nije se više nikad ni pojavio ni javio. Deda Aleksandar je kao beba ostao u naručju svoje majke.

Tako je moj deda Aleksandar, zvani Šandor Pečurka, ostao siroče što je bio sve dok nije dobio zemlju na Kosovu 1918-te.